

ਯਾਜ਼ਕਾਂ ਲਈ ਹਦਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਜਿਹਦੇ ਲਈ ਸਜ਼ਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ

ਅਧਿਆਇ 24 ਨੂੰ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ‘‘ਫੁਟਕਲ’’ ਭਾਗ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਡੇਰੇ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਭਾਵ ਸਮਾਦਾਨ ਅਤੇ ਮੇਜ਼ ਉੱਤਲੀਆਂ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਰੋਟੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਫ਼ਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਨਜਿੱਠਿਆ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਪਾਪ ਦੀ ਸਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਵਚਨ ਸਾਫ਼ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਦਮੀ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰ ਦੇ ਜਖ਼ਮੀ ਹੋਣ ਤੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਉਸ ਭਾਗ ਵਿਚ ਤੁਰੇਤ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਥਾਂਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਯਾਦਗਾਰੀ ਸ਼ਬਦ ‘‘ਅੱਖ ਦੇ ਬਦਲੇ ਅੱਖ’’ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਖ਼ੁਦਾ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੇ ਹਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਵਚਨਾਂ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਬਾਕੀ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਵਚਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਵੇਖਣਾ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚਲੀਆਂ ਸਚਿਆਈਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਨਾ ਆਸਾਨ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਪੁੱਛਣਾ ਸਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਨਿਯਮ, ਬਾਕੀ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਸਬੰਧਿਤ ਹਨ।

ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਇਕ ਸੰਭਵ ਜਵਾਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਜਿਵੇਂ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ‘‘ਯਾਜ਼ਕਾਂ ਦਾ ਗੁਟਕਾ’’ ਸੀ। ਜੇ ਯਾਜ਼ਕ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਹਦਾਇਤ ਲਈ ਇਸ ਪੁਸਤਿਕਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਆਇ 1 ਤੋਂ 23 ਵਾਲੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਲਗਭਗ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਨਿਯਮ, ਲਗਭਗ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਬ ਅਤੇ ਲਗਭਗ ਪਵਿੱਤਰ ਸਥਾਨ ਦੇ ਹਰ ਭਾਗ ਨਾਲ ਨਿਯਮ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਣੇ ਸਨ। (ਅਧਿਆਇ 25 ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਕਾਲਾਂ, ਅਰਥਾਤ ਸੱਬਤ ਦੇ ਵਰ੍ਹੇ ਅਤੇ ਜੁਬਲੀ ਦੇ ਵਰ੍ਹੇ ਸਬੰਧੀ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ।) ਪਰ ਲੇਵੀਆਂ ਦੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਇੱਥੇ ਤਕ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਵਿਚਲੇ ਸਮਾਨ ਦੀਆਂ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਭਾਵ ਸਮਾਦਾਨ ਅਤੇ ਮੇਜ਼ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਲੇਵੀਆਂ ਦੀ ਪੋਥੀ 24: 1-9 ਇਸ ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਨੂੰ ਭਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਭਾਗ ਨਾਲ ਯਾਜ਼ਕ ਲਈ ਇਹ ਜਾਣਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਉਹਨੂੰ ਡੇਰੇ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਕੀ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਆਪਣੇ ‘‘ਗੁਟਕੇ’’ ਤੋਂ ਸਿੱਖਦਾ।¹

ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਕੁਫ਼ਰ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਨਿਯਮ ਕਿਉਂ ਹਨ? ਬੇਹਤਰੀਨ ਜਵਾਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾ ਸੰਭਵ ਤੌਰ ਤੇ ਉਦੋਂ ਹੀ ਵਾਪਰੀ ਜਦੋਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ।² ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਫੌਰਨ ਨਜਿੱਠਿਆ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਤੇ ਨਜਿੱਠਿਆ ਵੀ ਗਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ੁਦਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਣਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕੁਫ਼ਰ ਬਕਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਣ, ਯਹੋਵਾਹ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਹੋਵੇ ਕਿ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਜੁਰਮ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਦੂਸਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ

ਕਿਵੇਂ ਨਜਿੱਠਣਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਲੇਵੀਆਂ ਦੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਹੁਣ ਤਕ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਨਿਚੋੜ ਵੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾਈ ਦਾ ਆਦਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਆਤਮਾ ਦਾ ਨਾਂ ਵਿਅਰਥ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਬੋਲਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾਈ ਨੂੰ ਨਕਾਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਣ ਸੀ।

ਡੇਰੇ ਲਈ ਯਾਜਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ (24:1-9)

ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਦੀਵਾ (24: 1-4)

¹ਫੇਰ ਯਹੋਵਾਹ ਮੂਸਾ ਨਾਲ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ²ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦਿਓ, ਜੋ ਉਹ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਚਾਨਣ ਦੇ ਲਈ ਦੀਵੇ ਦੇ ਸਦਾ ਜਗਾਉਣ ਲਈ ਨਰੋਲ ਪੀੜਿਆ ਹੋਇਆ ਤੇਲ ਲਿਆਉਣ ³ਹਾਰੂਨ ਸੰਧਿਆ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਵੇਰ ਤੋੜੀ ਯਹੋਵਾਹ ਦੇ ਅੱਗੇ ਸਦਾ ਦੇ ਲਈ ਸਾਖੀ ਦੇ ਪੜਦੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਮੰਡਲੀ ਦੇ ਡੇਰੇ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰੇ। ਇਹ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਪੀੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਦਾ ਦੀ ਬਿਧੀ ਠਹਿਰੇ ⁴ਉਹ ਖਾਲਿਸ ਸ਼ਮਾਦਾਨ ਦੇ ਉੱਤੇ ਯਹੋਵਾਹ ਦੇ ਅੱਗੇ ਸਦਾ ਦੇ ਲਈ ਦੀਵਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰੇ।

ਡੇਰੇ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੋਨੇ ਦਾ ਸ਼ਮਾਦਾਨ ਸੀ (ਕੂਚ 25: 31-40)। ਖੁਦਾ ਨੇ ਉਸ ਸ਼ਮਾਦਾਨ ਉੱਤੇ ਦੀਵੇ ਜਗਦੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਯਾਜਕਾਂ ਦੋਹਾਂ ਉੱਤੇ ਪਾਈ। ਦੀਵਾ ਜਾਂ ਮਸ਼ਾਲ ਦੇ ਵਾਰ ਇਕ ਵਚਨ ('ਚਾਨਣ,' 'ਦੀਵਾ'; 24:2) ਅਤੇ ਇਕ ਵਾਰ ਬਹੁਵਚਨ ਵਿਚ ('ਦੀਵਿਆਂ'; 24:4) ਬੋਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸੱਤ ਦੀਵਿਆਂ ਵਾਲੇ ਸ਼ਮਾਦਾਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਵੇਰਵੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਚੀਜ਼ (ਇਕ ਸ਼ਮਾਦਾਨ) ਜਾਂ ਸੱਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜਾਂ (ਸੱਤ ਦੀਵੇ) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਆਇਤਾਂ 1-4. ਯਹੋਵਾਹ ਵੱਲੋਂ ਮੂਸਾ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਸੰਦੇਸ਼ (24: 1) ਵਿਚ ਹੁਕਮ ਸੀ ਕਿ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਕੋਲ ਚਾਨਣ ਦੇ ਲਈ ਦੀਵੇ ਦੇ ਸਦਾ ਜਗਾਉਣ ਲਈ ਤੇਲ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੀ (ਵੇਖੋ ਕੂਚ 27:20)। 'ਚਾਨਣ' (*ma'or*, ਮਾਉਰ) ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ 'ਪ੍ਰਤਾਪ' ਅਤੇ 'ਜਗਾਉਣ' ('*alah*, ਆਲਾਹ) ਦਾ ਮੂਲ ਅਰਥ 'ਚੜ੍ਹਨਾ' ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਿਯਮ ਤੋਂ ਵੀ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਸੀ ਕਿ ਦੀਵੇ ਲਈ ਸਿਰਫ ਤੇਲ ਹੀ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਸੀ ਬਲਕਿ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਤੇਲ ਨਿਰੋਲ ਅਤੇ ਪੀੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ (24:2)। ਇਸ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਐਨਾ ਕੁ ਲਿਆਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਸੰਧਿਆ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਵੇਰ ਤੋੜੀ ਸਦਾ, ਹਰ ਰਾਤ ਜਗਦਾ ਰਹੇ।

ਦੀਵੇ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣਾ ਅਤੇ ਜਗਦੇ ਰੱਖਣਾ ਯਾਜਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਯਹੋਵਾਹ ਨੇ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸ ਦੀਵੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਮੰਡਲੀ ਦੇ ਡੇਰੇ (ਤੰਬੂ ਵਿਚ) ਸਾਖੀ ਦੇ ਪੜਦੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ (ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਵਿਚ ਸੀ) (24:3)।

ਦੀਵੇ ਦੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਲਦੇ ਰੱਖਣ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਕੰਮ ਦਾ ਵਰਣਨ ਦੀਵਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਿਆਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ (24:4)। ਇਹ ਡਿਊਟੀ ਹਾਰੂਨ ਭਾਵ ਪ੍ਰਧਾਨ ਯਾਜਕ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ (24:3)। ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਯਾਜਕ ਆਪ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਵੇ ਕਿ ਇਹ ਦੀਵਾ ਹਰ ਰਾਤ ਜਗੇ ਪਰ ਇਹ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵਧੇਰੇ ਲਗਦੀ ਹੈ ਕਿ 'ਹਾਰੂਨ' ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇੱਥੇ ਯਾਜਕਾਈ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕੂਚ 27:21 ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਦੀਵੇ ਜਗਦੇ ਰੱਖਣ ਦੀ

ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਯਾਜਕਾਂ ਦੀ ਸੀ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਯਾਜਕ ਦੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਇਹ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਸੀ ਕਿ ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੋਵੇ, ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ।

ਖ਼ੁਦਾ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਦਿਵੇਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਨਿਯਮ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇਸਰਾਏਲ ਦੇ ਵਜੂਦ ਤਕ ਰਹਿਣਾ ਸੀ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਸਦਾ ਦੀ ਵਿਧੀ ਹੋਣੀ ਸੀ (24:3)।

ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਮੇਜ਼ ਉੱਤੇ ਰੋਟੀ (24:5-9)

⁵ਅਤੇ ਤੂੰ ਮੈਦਾ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਾਰਾਂ ਰੋਟੀਆਂ ਪਕਾਵੀਂ, ਇੱਕ ਇੱਕ ਰੋਟੀ ਵਿੱਚ ਦੋ ਦਸਵੰਧ ਹੋਣ ⁶ਅਤੇ ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਹੋਵਾਹ ਦੇ ਅੱਗੇ ਪਵਿੱਤਰ ਮੇਜ਼ ਦੇ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਇੱਕ ਪਾਲ ਵਿੱਚ ਛੀ ਛੀ ਧਰ ਕੇ ਦੋ ਪਾਲਾਂ ਕਰੀਂ ⁷ਅਤੇ ਤੂੰ ਇੱਕ ਇੱਕ ਪਾਲ ਦੇ ਉੱਤੇ ਨਰੋਲ ਲੁਬਾਨ ਧਰੀਂ, ਜੇ ਉਹ ਰੋਟੀ ਦੇ ਉੱਤੇ ਸਿਮਰਨ ਲਈ, ਅਰਥਾਤ ਯਹੋਵਾਹ ਦੇ ਅੱਗੇ ਇੱਕ ਅੱਗ ਦੀ ਭੇਟ ਹੋਵੇ ⁸ਇੱਕ ਇੱਕ ਸੱਬਤ ਨੂੰ, ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਯਹੋਵਾਹ ਦੇ ਅੱਗੇ ਸਦਾ ਦੇ ਲਈ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਤੋਂ ਇੱਕ ਸਦਾ ਦੇ ਨੇਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਲੈ ਕੇ ਸੁਧਾਰੇ ⁹ਅਤੇ ਉਹ ਹਾਰੂਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਬਣੇਗੀ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਥਾਂ ਵਿੱਚ ਖਾਣਗੇ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਲਈ ਇੱਕ ਸਦਾ ਦੀ ਬਿਧੀ ਕਰਕੇ ਯਹੋਵਾਹ ਦੀਆਂ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਭੇਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅੱਤ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਯਹੋਵਾਹ ਨੇ 'ਹਜ਼ੂਰੀ ਦੀ ਰੋਟੀ' ਜਿਹੜੀ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਵਿਚ ਮੇਜ਼ ਉੱਤੇ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਯਾਜਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਇਖ਼ਤਿਆਰਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ।¹⁰

ਆਇਤਾਂ 5-9. ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਵਿਚ ਮੇਜ਼ ਉੱਤੇ ਰੋਟੀ ਸਬੰਧੀ ਖ਼ੁਦਾ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸਨ। (1) ਬਾਰਾਂ ਰੋਟੀਆਂ ਮੈਦਾ ਦੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਹਰ ਰੋਟੀ ਆਟੇ ਦੇ ਦੋ ਦਸਵੰਧ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਣੀ ਸੀ (24:5)। (2) ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਮੇਜ਼ ਦੇ ਉੱਤੇ ਛੀ ਛੀ ਰੋਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਪਾਲਾਂ (ਜਾਂ ਦੋ ਧਾਕਾ⁴) ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ (24:6)। (3) ਲੁਬਾਨ ਰੋਟੀ ਉੱਤੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਲਈ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਯਹੋਵਾਹ ਦੇ ਅੱਗੇ ਇਕ ਅੱਗ ਦੀ ਭੇਟ ਬਣਨਾ ਸੀ (24:7)। ਜਦ ਰੋਟੀ ਮੇਜ਼ ਉੱਤੇ ਚੁੱਕੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਲੁਬਾਨ ਨੂੰ ਹੋਮਬਲੀ ਦੀ ਵੇਦੀ ਉੱਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਯਹੋਵਾਹ ਦੇ ਅੱਗੇ ਭੇਟ ਵਜੋਂ ਸਾੜੀ ਜਾਣੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ (ਵੇਖੋ 2:2)। (4) ਇਕ ਇਕ ਸੱਬਤ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣੀ ਰੋਟੀਆਂ ਹਟਾ ਕੇ ਮੇਜ਼ ਉੱਤੇ ਨਵੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਰੱਖੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। (5) ਰੋਟੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਦਾ ਦੇ ਨੇਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ (24:8)। (6) ਹਰ ਸੱਬਤ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਮੇਜ਼ ਉੱਤੇ ਚੁੱਕੀ ਗਈ ਰੋਟੀ ਹਾਰੂਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ, ਯਾਜਕਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਅੱਤ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ; ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਯਾਜਕ ਹੀ ਖਾ ਸਕਦੇ ਸਨ (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਹੀਂ) ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਥਾਂ ਵਿਚ ਖਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ (24:9)।

ਕੁਫ਼ਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਰਾਖੀ ਕਰਨਾ (24:10-23)

ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੁਫ਼ਰ ਦੇ ਪਾਪ (24: 10-12)

¹⁰ਅਤੇ ਇੱਕ ਇਸਰਾਏਲੀ ਤੀਵੀਂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਜਿਸ ਦਾ ਪਿਓ ਮਿਸਰੀ ਸੀ ਸੋ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ

ਨਾਲ ਨਿੱਕਲ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਇਸਰਾਏਲਣ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਕੋਈ ਇਸਰਾਏਲੀ ਮਨੁੱਖ ਡੇਰੇ ਵਿੱਚ ਝਗੜਦੇ ਸਨ ¹¹ ਅਤੇ ਉਸ ਇਸਰਾਏਲਣ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਯਹੋਵਾਹ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਦੁਰਬਚਨ ਬੋਲਿਆ ਅਤੇ ਕੁਫਰ ਬਕਿਆ ਅਤੇ ਓਹ ਉਸ ਨੂੰ ਮੂਸਾ ਦੇ ਕੋਲ ਲੈ ਆਏ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸਲੂਮੀਥ ਦਾਨ ਦੀ ਗੋਤ ਵਿੱਚੋਂ ਦਿਬਰੀ ਦੀ ਧੀ ਸੀ ¹² ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਰੱਖਿਆ, ਭਈ ਵੇਖੀਏ ਯਹੋਵਾਹ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਸਲਾਹ ਦੱਸੇ।

ਇਸਰਾਏਲ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਅਥਾਨ ਦੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚਲੇ ਸਿਰਫ਼ ਦੇ ਵਿਰਤਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੂਜਾ ਹੈ। (ਦੂਜਾ ਵਿਰਤਾਂਤ ਅਧਿਆਇ 10 ਵਿਚ ਨਾਦਾਬ ਅਤੇ ਅਬੀਹੂ ਦਾ ਹੈ।)

ਆਇਤਾਂ 10-12. ਕਹਾਣੀ ਬੜੀ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਬੜੇ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਾਠਕ ਇਹ ਕਲਪਨਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਅਹਿਮ ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਦੱਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਦੋ ਜਣੇ ਡੇਰੇ ਵਿੱਚ ਝਗੜਦੇ ਸਨ (24: 10)। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਰਾਜ਼ਗੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ⁵ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਝਗੜੇ ਬਾਰੇ ਵਿਸਤਾਰ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਵਚਨ ਤੋਂ ਇਹ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਲੜ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਝਗੜੇ ਜਾਂ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਇਕ ਜਣੇ ਨੇ ਯਹੋਵਾਹ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਦੁਰਬਚਨ ਬੋਲਿਆ ਅਤੇ ਕੁਫਰ ਬਕਿਆ ਸੀ (24: 11)। ‘‘ਨਾਮ’’ ਸਿਰਫ਼ ਯਹੋਵਾਹ ‘‘ਯਾਹਵੇਹ’’ (YHWH, ਯਹਵਹ) ਦਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

‘‘ਕੁਫਰ’’ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ? ਕੁਫਰ ਲਈ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦ ‘‘blaspheme’’ (ਬਲਾਸਫ਼ੀਮ) ਵਿਚ ਖੁਦਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਹੱਦ ਤਕ ਜਾਂ ਬੇਅਦਬੀ ਵਿਖਾਉਣ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ। ਤਿਮੋਥੀ ਐੱਮ. ਵਿੱਲਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਸ ਹਵਾਲੇ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋਏ ਸ਼ਬਦ ‘‘ਕੁਫਰ’’ ਦਾ ਇਬਰਾਨੀ ਸ਼ਬਦ (naqab, ਨਾਕਾਬ) ਦਾ ਅਰਥ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਸ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਅਰਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ‘‘ਜ਼ਿਕਰ’’ ਜਾਂ ‘‘ਬੋਲਣ’’ (ਗਿਣਤੀ 1: 17; 1 ਇਤਹਾਸ 16: 41)’’ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਹੈ; ਅਤੇ ਇਹ ‘‘ਦੁਰਬਚਨ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਮੇਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਨਿਰਾਦਰਪੁਰਣ ਅਰਥ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ।’’⁶ ‘‘ਦੁਰਬਚਨ’’ ਸ਼ਬਦ ਇਬਰਾਨੀ ਸ਼ਬਦ qalal (ਕਲਲ) ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘‘ਹਲਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਲੈਣਾ’’ ਜਾਂ ‘‘ਹਿਕਾਰਤ ਵਾਲਾ ਸਲੂਕ ਕਰਨਾ।’’⁷ ਦੋਸ਼ੀ ਪੱਖ ਨੇ ਬੇਸ਼ੱਕ ਖੁਦਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਦੁਰਬਚਨ ਬੋਲਿਆ ਸੀ (ਵੇਖੋ ਅੱਯੂਬ 2: 9)।

ਕੁਫਰ ਅਤੇ ਦੁਰਬਚਨ ਬੋਲੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਝੱਟ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਕੁਫਰ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਗ਼ਲਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤੀਜਾ ਹੁਕਮ ਸੀ ਕਿ ‘‘ਤੂੰ ਯਹੋਵਾਹ ਆਪਣੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਅਰਥ ਨਾ ਲੈ’’ (ਕੁਚ 20: 7), ਅਤੇ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ, ‘‘ਤੂੰ ਨਿਆਂਈਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਕੋਸ’’ (ਕੁਚ 22: 28)। ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਪਾਪ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੀਜੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਨਿਚੋੜ ਦਾ ਪਤਾ ਸੀ: ‘‘ਜਿਹੜਾ ਉਹਦਾ ਨਾਮ ਵਿਅਰਥ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਯਹੋਵਾਹ ਉਸ ਨੂੰ ਬੇਦੇਸ਼ ਨਾ ਠਹਿਰਾਵੇਗਾ’’ (ਕੁਚ 20: 7)। ਪਰ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਅਰਥ ਲੈਣ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਦੱਸੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਕੁਫਰ ਬਕਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਲੈ ਆਏ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਰੱਖਿਆ ਜਦ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਹੋਵਾਹ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਨੂੰ ਕੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ (24: 12)।

ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਉੱਤੇ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਦਾ ਖੁਦਾ ਵੱਲੋਂ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਇਕ ਤਰੀਕਾ ਕਿਸੇ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਵਾਪਰਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਗੱਲ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਤੇ ਮੂਸਾ ਅੱਗੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮੂਸਾ ਉਹਨੂੰ ਖੁਦਾ ਦੇ ਕੋਲ ਲੈ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਖੁਦਾ ਨੇ ਉਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ

ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉਹ ਜਵਾਬ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਿਆ।⁸ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਠੋਸ ਨਮੂਨਾ ਬਣ ਗਿਆ। (ਇਕ ਹੋਰ ਹਾਲਾਤ ਲਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਿਯਮ ਤੋੜਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਯਹੋਵਾਹ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਵਾਲਾਤ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਦੀ ਗੱਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਵੇਖੋ ਗਿਣਤੀ 15:32-36. ਇਹ ਹਵਾਲਾ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਆਦਮੀ ਦੀ ਗੱਲ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸੱਬਤ ਭਾਵ ਆਰਾਮ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਲੱਕੜੀਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।)⁹

ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਐਨੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸ਼ਬਦ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਕੁਫ਼ਰ ਬਕਣ ਵਾਲੇ ਬਾਰੇ ਕਈ ਮਾਮੂਲੀ ਲੱਗਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। (1) ਉਸ ਦੀ ਪਛਾਣ ਇਸਰਾਏਲੀ ਤੀਵੀਂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਮਿਸਰੀ ਵਜੋਂ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ (24:10), ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ। (2) ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸਲੂਮੀਥ (3) ਅਤੇ ਉਹ ਦਾਨ ਦੀ ਗੋਤ ਵਿੱਚੋਂ ਦਿਬਰੀ ਦੀ ਧੀ ਸੀ (24:11)।

ਇਹ ਵੇਰਵੇ ਦਰਜ ਕਿਉਂ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹਵਾਲਾ ਇਹ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦੇਣ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਇਸਰਾਏਲੀ ਔਰਤ ਦੇ ਕਿਸੇ ਗੈਰ-ਇਸਰਾਏਲੀ ਭਾਵ ‘ਮਿਸਰੀ’ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਤੇ ਕੀ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਸੰਗਮ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚ ਇਲਾਹੀ ਨਾਮ ਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੀ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਸੰਦੇਸ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੈਰ-ਇਸਰਾਏਲੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਸਵਾਗਤ ਹੈ ਪਰ ਇਸਰਾਏਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਨਾ ਕਰਾਉਣ¹⁰ ਜੇ ਉਹ ਯਹੋਵਾਹ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਖੁਦਾ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਨ।¹¹

ਇਹ ਅਹਿਮ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਫ਼ਰ ਬਕਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਦ ਕਿ ਉਹਦੀ ਮਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਗਿਣਤੀ ਪੰਦਰਾਂ ਵਿਚਲੇ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਸੱਬਤ ਦੇ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪਥਰਾਅ ਕਰਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਦੋਸ਼ੀ ਪੱਖ ਦਾ ਨਾਂ ਉੱਥੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਇਦ ਯਹੋਵਾਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਨੂੰ ਅਗਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦਰਜ ਕਰਕੇ ਮਸ਼ਹੂਰ (ਜਾਂ ਬਦਨਾਮ) ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਪਾਪ ਲਈ ਦੱਸੀ ਗਈ ਸਜ਼ਾ (24:13-16)

¹³ਅਤੇ ਯਹੋਵਾਹ ਮੂਸਾ ਨੂੰ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ¹⁴ਜਿਸ ਨੇ ਕੁਫ਼ਰ ਬਕਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਡੇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਲਿਆਓ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਓਹ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਧਰਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਮੰਡਲੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੱਟਿਆਂ ਨਾਲ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ¹⁵ਅਤੇ ਤੂੰ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਨੂੰ ਬੋਲ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਗਾਲ਼ਾਂ ਕੱਢੇ ਸੋ ਆਪਣੇ ਪਾਪ ਦਾ ਆਪ ਹੀ ਜੁੰਮਾ ਚੁੱਕੇ ¹⁶ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਯਹੋਵਾਹ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਦੁਰਬਚਨ ਬੋਲੇ ਸੋ ਜ਼ਰੂਰ ਵੱਢਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਮੰਡਲੀ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਸੰਗ ਵੱਟਿਆਂ ਨਾਲ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ, ਭਾਵੇਂ ਓਪਰਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਜੋ ਦੇਸ ਵਿੱਚ ਜੰਮਿਆਂ ਹੋਵੇ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਯਹੋਵਾਹ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਦੁਰਬਚਨ ਬੋਲੇ, ਸੋ ਵੱਢਿਆ ਜਾਵੇ।

ਯਹੋਵਾਹ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੁਲਾਰੇ ਮੂਸਾ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਆਪਣਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੁਫ਼ਰ ਬਕਣ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਆਇਤਾਂ 13, 14. ਕੁਫ਼ਰ ਬਕਣ ਵਾਲੇ ਲਈ ਯਹੋਵਾਹ ਵੱਲੋਂ ਦੱਸੀ ਗਈ ਸਜ਼ਾ ਪਥਰਾਅ ਨਾਲ ਮੌਤ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਇਸ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਿਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ (ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਅਤੇ ਨਾਪਾਕ ਲਾਸ਼ ਨਾਲ) ਡੇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਆਖ਼ਰ ‘ਡੇਰਾ’ ਉਹ ਥਾਂ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਖੁਦਾ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵਾਸ ਕਰਦਾ ਸੀ (ਵੇਖੋ ਗਿਣਤੀ 5:2, 3)।

ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਅਪਰਾਧੀ ਕੁਫ਼ਰ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਹੱਥ ਧਰਣੇ ਸਨ। ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਫ਼ਰ ਬਕਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਜਨਤਕ ਤੌਰ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਮੁਜਰਮ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪਛਾਣਨਾ ਹੈ ਪਰ ਕਈ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸੰਕੇਤਕ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਕਾਰਜ ਕੱਢਿਆ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਲਈ ਸੀ. ਐੱਫ਼. ਕੇਲ ਅਤੇ ਐੱਫ਼. ਡੇਲਿਸ਼ ਨੇ ਲਿਖਿਆ, ‘‘ਕੁਫ਼ਰ ਬਕਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ... ਰੱਖ ਕੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਜਾਂ ਗਵਾਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਕੁਫ਼ਰ ਨੂੰ ਲਾਹ ਸੁੱਟਣਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਉਸ ਕੁਫ਼ਰ ਬਕਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਮੋੜ ਦੇਣਾ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ ਕਰਨ ਲਈ।’’¹² ਅਰਹਲਡ ਐੱਸ. ਗਰਸਟਨਬਰਗਰ ਨੇ ਇਹ ਆਖਦਿਆਂ ਵੱਖਰਾ ਵਿਚਾਰ ਦਿੱਤਾ, ‘‘ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਇਹ ਗੂੜ੍ਹਾ ਸੰਪਰਕ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਸਚਿਆਈ ਲਈ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਾਉਣ ਲਈ [ਸੀ]।’’ ਉਸਨੇ ਅੱਗੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੇ ਇ ਲੋਕ ਸਚ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ‘‘ਇਹ ਸਰਾਪ ਬੁਠੀ ਗਵਾਹੀ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਉਲਟਾ ਪੈ ਪਾਣਾ ਸੀ।’’¹³

ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਮੰਡਲੀ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਵੱਟਿਆਂ ਨਾਲ ਮਾਰ ਸੁੱਟਣਾ ਸੀ। ਨਿਆਂ ਦੇ ਇਸ ਕਾਰਜ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰੋਂ ਬੁਰਿਆਈ ਹਟਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ (ਵੇਖੋ ਬਿਵਸਥਾ ਸਾਰ 17:7)।

ਆਇਤਾਂ 15, 16. ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਪਾਪੀ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ, ਯਹੋਵਾਹ ਨੇ ਆਮ ਨਿਯਮ ਦਿੱਤੇ ਜਿਹੜੇ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿਸ ਦਾ ਉਹਨੇ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣੇ ਸਨ।

ਆਇਤ 15 ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਆਮ ਨਿਯਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੂੰ ਗਾਲ਼ਾਂ ਕੱਢੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਾਪ ਦਾ ਆਪ ਹੀ ਜੁਮਾ ਚੁੱਕੇ (ਭਾਵ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਦਾ)। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਇਤ 16 ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਵਾਲਾ ਆਮ ਨਿਯਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਖੁਦਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਕੁਫ਼ਰ ਬਕਿਆ ਹੋਵੇ ਉਹ ਵੱਢਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਭਾਵੇਂ ਓਪਰਾ ਭਾਵੇਂ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਜੰਮਿਆ ਇਸਰਾਏਲੀ ਹੋਵੇ ਹਰ ਕਿਸੇ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਹੋਰਨਾਂ ਗਲਤੀਆਂ ਲਈ ਦੱਸੀ ਗਈ ਸਜ਼ਾ (24: 17-22)

¹⁷ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ ਸੋ ਜਰੂਰ ਵੱਢਿਆ ਜਾਵੇ ¹⁸ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸਿੱਟੇ ਸੋ ਉਸ ਨੂੰ ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਪਸ਼ੂ ਉਸ ਦਾ ਵੱਟਾ ਦੇਵੇ ¹⁹ਅਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਗਵਾਂਢੀ ਨੂੰ ਬੱਜ ਲਾਵੇ, ਜਿਹਾ ਉਸ ਨੇ ਕੀਤਾ ਤਿਹਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ²⁰ਫੱਟ ਦਾ ਫੱਟ, ਅੱਖ ਦੀ ਅੱਖ, ਦੰਦ ਦਾ ਦੰਦ, ਜਿਹਾ ਉਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬੱਜ ਲਾਈ ਤਿਹਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ²¹ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਵੱਢ ਸੁੱਟੇ ਉਹ ਉਸ ਦਾ ਵੱਟਾ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵੱਢ ਸੁੱਟੇ ਉਹ ਵੱਢਿਆ ਜਾਵੇ ²²ਤੁਸਾਂ ਇੱਕ ਪਰਕਾਰ ਦਾ ਨਿਆਉਂ, ਭਾਵੇਂ ਓਪਰੇ ਦੇ ਲਈ, ਭਾਵੇਂ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਲਈ, ਕਰਨਾ ਕਿਉਂ ਜੋ ਮੈਂ ਯਹੋਵਾਹ ਤੁਹਾਡਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹਾਂ।

ਕੁਫ਼ਰ ਲਈ ਦੱਸੀ ਗਈ ਸਜ਼ਾ ਮੌਤ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਯਹੋਵਾਹ ਨੇ ਇਸ ਮੌਕੇ ਨੂੰ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦਾ ਢੁਕਵਾਂ ਸਮਾਂ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਕਦੋਂ ਢੁਕਵੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਕਦੋਂ ਨਹੀਂ।

ਆਇਤਾਂ 17-21. ਵਚਨ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਆਮ ਨਿਯਮ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ¹⁴ ਉਹ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਜੁਰਮ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੇਗੀ (24: 17)। ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਵਿਚ ਹੋਰਨਾਂ ਵਚਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਕਤਲ ਲਈ ਰਾਖਵੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਵਿਉਂਤ ਬਣਾਏ ਜਾਂ ਬਾਧਕ ਇਰਾਦੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ

ਮਾਰ ਸੁੱਟਣ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ (ਉਦਾਹਰਣ ਲਈ ਵੇਖੋ ਕੂਚ 21: 12-21)।

ਫਿਰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਇਸ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ, ਯਹੋਵਾਹ ਨੇ ਦੋ ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੱਦਾਂ ਠਹਿਰਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਤੇ ਹੱਦ ਲਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਪਹਿਲੀ, ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਉਦੋਂ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ।¹⁵ ਜੇ ਉਹਨੇ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਲਈ ਉਸ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਜੋ ਵੀ ਕੀਮਤ ਹੋਵੇ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਸੀ (24: 18)। ਦੂਜਾ, ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਉਦੋਂ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਖੋਜ ਲਾਵੇ।¹⁶ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਲਾਇਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਭਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੁ ਉਹਨੇ ਦੂਜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸੱਟ ਲਾਈ ਹੋਵੇ (24: 19)। ਅੱਖ ਦੀ ਅੱਖ ਸਿਰਫ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦਾ ਇਕ ਢੰਗ ਸੀ ਕਿ ਸਜ਼ਾ (ਜਾਂ ਨੁਕਸਾਨ) ਜੁਰਮ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੋਵੇ (24: 20)।

ਆਇਤਾਂ 17 ਤੋਂ 21 ਕਿਆਸਟ ਦੇ ਪੈਟਰਨ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ:

A1: ਕਿਸੇ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਜ਼ਰੂਰ ਵੱਢਿਆ ਜਾਵੇ (24: 17)।

B1: ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਮੌਤ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਪਰ ਉਹਦੇ ਲਈ ਬਣਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਭਰ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਵੱਟਾ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ (24: 18)।

C: ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮੌਤ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਪਰ ਉਹਦੇ ਲਈ ਐਨੀ ਕੁ ਸਜ਼ਾ ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੀੜਤ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਦੀ ਭਰਭਾਈ ਹੋ ਜਾਵੇ (24: 19, 20)।

B2: ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਉਸਦਾ ਵੱਟਾ ਦੇਵੇ (24: 21)।

A2: ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲ ਵਿਅਕਤੀ ਵੱਢਿਆ ਜਾਵੇ (24: 21)।

ਇਹ ਬਣਤਰ ਮੁੱਖ ਮੁੱਦੇ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬਾਹਰੀ ਸ਼ਰਤਾਂ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੀ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਕਤਲ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਸੀ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਦੇਣਾ ਵੀ ਅਪਰਾਧ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ।

‘‘ਅੱਖ ਦੇ ਬਦਲੇ ਅੱਖ’’ ਦੇ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਇਕ ਲਾਤੀਨੀ ਸ਼ਬਦ *lex talionis* (ਲੈਕਸ ਟੇਲਿਓਨਿਸ) ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਦੇ ‘‘ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦਾ ਨਿਯਮ।’’¹⁷ ਇਹ ਕੂਚ 21: 23-25 ਅਤੇ ਬਿਵਸਥਾ ਸਾਰ 19: 21 ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਅਜੋਕੇ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਇਹ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਨਿੱਜੀ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਚਾਹ ਦੇ ਸਮਾਨਅਰਥੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਇਹ ਹੱਕ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਇਹ ਉਸਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਹਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਉਵੇਂ ਹੀ ਕਰੇ ਜਿਵੇਂ ਉਹਨੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਉਹ ਇਹ ਆਖ ਸਕਦਾ ਹੈ, ‘‘ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਚਪੇੜ ਮਾਰੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਵੀ ਤੇਰੇ ਚਪੇੜ ਮਾਰਾਂਗਾ’’; ‘‘ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਸਮਾਨ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਵੀ ਤੇਰੇ ਸਮਾਨ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਵਾਂਗਾ’’; ‘‘ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਧੀ ਦਾ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਵੀ ਤੇਰੀ ਧੀ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰਾਂਗਾ।’’ ਕਈ ਵਾਰ ਜਿਸ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਉਹ ਉਹਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਤਹੱਈਆ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਉਹਨੇ ਉਹਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਸੀ: ‘‘ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਬਾਂਹ ਤੋੜ ਦਿੱਤੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਬਾਂਹ ਵੀ ਅਤੇ ਲੱਤ ਵੀ ਅਤੇ ਧੌਣ ਵੀ ਭੰਨਾਂਗਾ!’’¹⁸ ਅਜਿਹੇ ਵਿਹਾਰਾਂ ਨਾਲ

ਖਾਨਦਾਨੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਈ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤਕ ਚਲਦੀ ਹੈ।

ਭਲਾ ‘‘ਅੱਖ ਦੇ ਵੱਟੇ ਅੱਖ’’ ਨਾਲ ਇਸ ਵਚਨ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਨਿਯਮ ਅਜਿਹੇ ਰਵੱਈਏ ਨੂੰ ਸਹੀ ਠਹਿਰਾਉਂਦਾ ਹੈ? ਭਲਾ ਮੂਸਾ ਦੀ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਨੇ ਨਿੱਜੀ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ? ¹⁹ ਨਹੀਂ।

ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਵਾਂਗ ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਵਿਚ ਬਾਈਬਲ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਦਲਾ ਲੈਣਾ ਖੁਦਾ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ (ਵਿਵਸਥਾਸਾਰ 32:35; 1 ਸਮੂਏਲ [25]:32-35; ਜ਼ਬੂਰ 94:1; ਕਹਾਉਤਾਂ 24:29; ਰੋਮੀਆਂ 12:19) ਨਾਲੇ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਨੂੰ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਰੋਕਦੀ ਸੀ (ਲੇਵੀਆਂ 19:18) ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਦੀ ਸੀ (ਕੁਚ 23:4, 5; ਵੇਖੋ ਕਹਾਉਤਾਂ 25:21, 22)।²⁰

‘‘ਅੱਖ ਦੇ ਵੱਟੇ ਅੱਖ’’ ਦਾ ਫ਼ਾਰਮੂਲਾ ਇਹ ਤੈਅ ਕਰ ਲਈ ਕਿ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਜੁਰਮ ਦਾ ਕੀ ਬਦਲਾ ਉਹਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਣ ਦੇਣ ਲਈ ਸੀ। ਸਜ਼ਾ ਜੁਰਮ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਦੇਣ ਲਈ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ; ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੱਲੋਂ ਜਿਸ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਉਹਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕੀਮਤ ਉਸ ਦੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨੁਕਸਾਨ ਜਿੰਨੀ ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਚਨ ਵਿਚ ਨਿੱਜੀ ਬਦਲੇ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨਾ ਹੀ ਮੂਸਾ ਦੀ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਆਇਤ 22. ਇਹ ਨਿਯਮ ਇਸ ਨਿਯਮ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਖ਼ਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਿਯਮ ਜਿਹੜੇ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ (ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਲਈ) ਸਨ ਉਹੀ ਗੈਰ-ਇਸਰਾਏਲੀ (ਓਪਰੇ ਦੇ ਲਈ) ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।²¹ ਕੋਈ ਵੀ ਜਮਾਤ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਐਨੇ ਖ਼ਾਸ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣ ਜਾਂ ਛੋਟੀ ਮੋਟੀ ਸੱਟ ਲਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ। ਇਹੀ ਨਿਅਉਂ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਓਪਰਿਆਂ ਦੇਹਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ‘‘ਨਿਆਂ’’ ਲਈ ਇਬਰਾਨੀ ਸ਼ਬਦ (*mishpat*, *ਮਿਸਪਾਟ*) ਇਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜਿਸਕਾ ਮੂਲ ਅਰਥ ਹੈ ‘‘ਨਿਰਣਾ’’ ਜਾਂ ‘‘ਫ਼ੈਸਲਾ।’’ ਯਹੋਵਾਹ ਨੇ ਦੋਬਾਰਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਆਖਦਿਆਂ ਕਿ ਮੈਂ ਯਹੋਵਾਹ ਤੁਹਾਡਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਹਾਂ! ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਕੁਝ ਹੱਦ ਤਕ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ‘‘ਜੇ ਮੈਂ ਆਖਿਆ ਹੈ ਚੰਗਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿਉ!’’

ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕੁਫ਼ਰ ਲਈ ਸਜ਼ਾ (24:23)

²³ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਕੁਫ਼ਰ ਬਕਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਡੇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਲਿਆਉਣ ਲਈ, ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੱਟਿਆਂ ਨਾਲ ਮਾਰ ਸੁੱਟਣ ਲਈ, ਮੂਸਾ ਨੇ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਜਿਹਾ ਯਹੋਵਾਹ ਨੇ ਮੂਸਾ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਤਿਹਾ ਹੀ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਨੇ ਕੀਤਾ।

ਦੋ ਪੈਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੁਫ਼ਰ ਬਕਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਪਾਪ ਅਤੇ ਗਿਰਫ਼ਤਾਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ (24:10-12)। ਦੂਜਾ ਜੱਜ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫ਼ੈਸਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੁਫ਼ਰ ਬਕਣ ਵਾਲਾ ਦੋਸ਼ੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ (24:13-16)। ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਹੋਏ ਇਸ ਨਾਟਕ ਦੀ ਆਖ਼ਰੀ ਕਿਸ਼ਤ ਵਿਚ ਯਹੋਵਾਹ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਕਿਵੇਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਆਇਤ 23. ਮੂਸਾ ਨੇ ਖੁਦਾ ਦਾ ਵਚਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੁਦਾ ਵੱਲੋਂ ਦੱਸੀ

ਗਈ ਸਜਾ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਫਰ ਬਕਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਡੇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਲਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਵੱਟਿਆ ਜਾਨ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਵਚਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਦਿੱਤਾ: ਜਿਹਾ ਯਹੋਵਾਹ ਨੇ ਮੂਸਾ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਤਿਹਾ ਹੀ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਖੁਦਾ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਬਾਸ਼ੀ ਦੇਣੀ ਬਣਦੀ ਸੀ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਵੀ ਸਾਬਾਸ਼ੀ ਦੇਣੀ ਬਣਦੀ ਸੀ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕੀਤਾ ਜਿਹਦੇ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਅਧਿਆਇ ਦਾ ਸਮਾਪਨ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹੀ, ਖੁਦਾ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾਈ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਅਤੇ ਸਮਝਣ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨੂੰ ਯਾਦ ਦੁਆਉਣ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਬਿਨਾਂ ਸਜਾ ਦੇ ਖੁਦਾ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਨਾਂਅ ਦਾ ਅਪਮਾਣ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਵੱਲੋਂ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਨੂੰ ਮੰਨੇ ਜਾਣ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਪਵਿੱਤਰ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਰਸਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਲਈ ਅਪਮਾਨ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਪ੍ਰਸੰਗਿਕਤਾ

ਸ਼ਮਾਦਾਨ ਅਤੇ ਰੋਟੀ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ (24: 1-9)

ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖੁਦਾ ਦਾ ਸ਼ਮਾਦਾਨ ਅਤੇ ਰੋਟੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਕੀ ਮਕਸਦ ਸੀ?

ਵਿਹਾਰਕ ਪੱਖੋਂ ਸ਼ਮਾਦਾਨ ਨਾਲ ਡੇਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਸ਼ਮਾਦਾਨ ਦੇ ਬਗ਼ੈਰ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਵਿਚ ਹਨੇਰਾ ਹਨੇਰਾ ਲੱਗਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸ਼ਮਾਦਾਨ ਦਾ ਹੁਹਾਨੀ ਮਹੱਤਵ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ‘‘ਕੌਮਾਂ ਲਈ ਜੋਤ’’ ਬਣਨ ਦੀ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ (ਯਸਾਯਾਹ 42:6)। ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਖੁਦਾ ਦੇ ਵਚਨ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਸੀ, ਜਿਹਦੇ ਲਈ ਜ਼ਬੂਰ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ‘‘ਮੇਰੇ ਪੈਰਾਂ ਲਈ ਦੀਪਕ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਰਾਹ ਦਾ ਚਾਨਣ ਹੈ’’ (ਜ਼ਬੂਰ 119: 105)। ਪਰ ਵਧੇਰੇ ਸੰਭਾਵਨਾ ਇਹ ਲਗਦੀ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਚਾਨਣ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਖੁਦਾ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਸੀ। ਓਸੇ ਨੇ ਹੀ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਆਖਿਆ ਸੀ, ‘‘ਚਾਨਣ ਹੋਵੇ’’ (ਉਤਪਤ 1:3)। ਉਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਿਰੋਲ ਅਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹਨੇਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਵਿਚ ਮੇਜ ਉਤਲੀ ਰੋਟੀ ਯਾਜਕਾਂ ਦੇ ਖਾਣ ਲਈ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੰਕੇਤਕ ਮਕਸਦ ਨੂੰ ਵੀ ਪੂਰਾ ਕਰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਸੰਭਵ ਤੌਰ ਤੇ ਬਾਰਾਂ ਰੋਟੀਆਂ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਗੋਤਰਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਇਸ ਤੱਥ ਵਾਸਤੇ ਸੀ ਕਿ ਇਸਰਾਏਲ ਹਮੇਸ਼ਾ ਖੁਦਾ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸੀ। ਇਹ ਜਾਣਦਿਆਂ ਕਿ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਖੁਦਾ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸਨ ਖੁਦਾ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਇਹ ਸਕੂਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ। ਪਰ ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਪੂਰਿਆਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਉਹ ਉੱਥੇ ਹੀ ਸੀ, ਭਾਵ ਬਹੁਤਾ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਸੀ ਜੇ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਤੋੜਨਾ ਚੁਣਦੇ।

ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੋਣੇ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ (ਇਬਰਾਨੀਆਂ 10: 1)। ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਦੇ ਇਸ ਯੁੱਗ ਵਿਚ, ਹੈਕਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚਾਨਣ ਅਤੇ ਰੋਟੀ ਕਿਸ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ?

ਚਾਨਣ ਖੁਦਾ ਦੇ ਵਚਨ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਮਸੀਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਕ ਬੇਹਤਰ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕਤਾ ਯਿਸੂ ਮਸੀਹ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਚਾਨਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖਣਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਪਿਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ‘‘ਜਗਤ ਦਾ ਚਾਨਣ’’ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ (ਯੂਹੰਨਾ 8: 12)। ਚਾਨਣ ਬਣ ਕੇ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨ

ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਰਾਹ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਰੋਟੀ ਇਕ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਯਕੀਨਨ ਇਹ ਮਸੀਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਦੁਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਯਿਸੂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ‘‘ਜੀਉਣ ਦੀ ਰੋਟੀ’’ ਸੀ (ਯੂਹੰਨਾ 6:35), ਜਿਸ ਨੂੰ ਜੇ ਕੋਈ ਖਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇਣੀ ਸੀ। ਨਾਲੇ ਯਾਜਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਰੋਟੀ ਨੂੰ ਹਰ ਹਫ਼ਤੇ ਬਦਲਿਆ ਅਤੇ ਖਾਧਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਇਹ ਪ੍ਰਭੂ-ਭੋਜ ਦਾ ਚੇਤਾ ਵੀ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਯਾਜਕਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਸੀਹੀ ਲੋਕ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਿਨ ਹਰ ਹਫ਼ਤੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ।²²

ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਾਂ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਫ਼ਰਕ (24: 17, 18, 21)

ਲੇਵੀਆਂ ਦੀ ਪੋਥੀ 24 ਵਿਚ ਯਹੋਵਾਹ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਾਂ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਫ਼ਰਕ ਉੱਤੇ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕਤਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ‘‘ਮੌਤ’’ ਸੀ! ਕਿਸੇ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਐਨੀ ਸੀ ਕਿ ‘‘ਉਸ ਦਾ ਵੱਟਾ’’ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ (24: 17, 18, 21)। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਜਾਨਵਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਜੇ ਵੀ ਕੀਮਤ ਹੋਵੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਬੇਸ਼ੱਕ ਇਹ ਫ਼ਰਕ ਪੂਰੀ ਬਾਈਬਲ ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਖ਼ੁਦਾ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸਰੂਪ ਉੱਤੇ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਹਰਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਜੀਵਾਂ ਉੱਤੇ ਉਹਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ (ਉਤਪਤ 1:27, 28)। ਆਦਮੀ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰ ਵਿਚਕਾਰ ਵੱਡਾ ਫ਼ਰਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰੂਹ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤਕ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਜਾਨਵਰਾਂ ਬਾਰੇ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਜੀਵ ਜੰਤੂਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਖ਼ੁਦਾ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫ਼ਰਕ ਦੀ ਝਲਕ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਜਾਨਵਰਾਂ ਉੱਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਿਯਮ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ (ਇਸ ਲੇਖਕ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਿਚ) ਕਿਸੇ ਜਾਨਵਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਮੌਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਫਿਰ ਵੀ ਅੱਜ ਇਸ ਫ਼ਰਕ ਉੱਤੇ ਜੋਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਕਦਰ ਘਟਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤਿਆਂ ਦਾ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਨਸਲ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਨਾਲ ਬਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਬਾਂਦਰਾਂ ਦਾ ਹੀ ਵਿਕਸਿਤ ਰੂਪ ਹਾਂ ਨਾਲੇ ਅਣਜੰਮੇ ਬੱਚਿਆਂ, ਅਪਾਹੀਜਾਂ ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਬੇਕਦਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਕਈ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਪਾਲਤੂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨਾਲ ਇਨਸਾਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ ਸਲੂਕ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਚੰਗਾ)। ਉਹ ਕੁੱਤਿਆਂ ਦੇ ਖਾਣੇ ਜਾਂ ਬਿੱਲੀਆਂ ਦੇ ਖਾਣੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਲੈਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਵੇ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਇਹ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦੇ ਕੇ ਕਿ ਦੁਬਾਰਾ ਨਾ ਕਰੇ, ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਤੀ ਛੁੱਟ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਜਾਣਾ ਪਵੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਜੇਲ੍ਹ ਕੱਟਣੀ ਪਵੇ।

ਮਤਲਬ ਕੀ ਹੈ? ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨਾਲ ਮਾੜਾ ਸਲੂਕ ਕਰੀਏ ਜਾਂ ਪਾਲਤੂ ਜਾਨਵਰ ਰੱਖਣਾ ਮਾੜਾ ਹੈ। ਬਲਕਿ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਾਈਬਲ ਵਿਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਫ਼ਰਕ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖੀਏ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਕੇ ਕੀਮਤੀ ਹਨ! ਮਤਲਬ ਇਹ

ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਪਿਆਰ ਕਰੀਏ ਬਲਕਿ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਪਿਆਰ ਕਰੀਏ।

‘‘ਅੱਖ ਦੀ ਅੱਖ’’: ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦਾ ਮੁੱਦਾ (24:20)

‘‘ਅੱਖ ਦੀ ਅੱਖ’’ ਦਾ 24:20 ਵਾਲਾ ਨਿਯਮ ਅੱਜ ਕਿਵੇਂ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਇਸ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਨੂੰ ਸਹੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਬਾਈਬਲ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਖੁਦਾ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਝੁਕਾਅ ਬਦਲਾ ਲੈਣਾ ਨਾ ਹੋਵੇ (ਰੋਮੀਆਂ 12:19)। ‘‘ਬਦਲਾ ਲੈਣ’’ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸੁਭਾਵਕ ਜਵਾਬ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਮਸੀਹੀ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਖੁਦਾ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਵਰਗੀਆਂ ਸੰਸਾਰਿਕ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਦਾ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ‘‘ਗੈਰ ਕੁਦਰਤੀ’’ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜੀਣਾ ਹੈ। ਮਸੀਹੀ ਲੋਕ ‘‘ਇਸ ਜੁਗ ਦੇ ਰੂਪ ਜਿਹੇ’’ ਨਾ ਬਣਨ (ਰੋਮੀਆਂ 12:1, 2)। ਪੁਰਾਣਾ (ਲੇਵੀਆਂ 19:18) ਅਤੇ ਨਵਾਂ (ਰੋਮੀਆਂ 12:19; ਇਬਰਾਨੀਆਂ 10:30) ਦੋਵੇਂ ਨੇਮ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਬਦਲਾ ਗ਼ਲਤ ਹੈ।

‘‘ਅੱਖ ਦੀ ਅੱਖ’’ ਵਾਕ ਖੰਡ ਨਾਲ ਗ਼ਲਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਠਹਿਰਾਈ ਗਈ ਸਜ਼ਾ ਸੀ। ਅਤੇ ਇਹ ਕਦੇ ਵੀ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਸਹੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜੇ ਵਿਹਾਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ‘‘ਅੱਖ ਦੀ ਅੱਖ’’ ਦਾ ਨਿਆਂ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਮਾਂ ਦੀ ਕਦੇ ਨਾ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਚਕਰੀ ਵਿਚ ਪਾ ਦਵੇਗਾ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ‘‘ਅੱਖ ਦੇ ਵੱਟੇ ਅੱਖ, ਦੰਦ ਦੇ ਵੱਟੇ ਦੰਦ’’ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਣ ਉਸ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਅੰਨਿਆ ਅਤੇ ਬੋਝਿਆਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਹੋਵੇਗੀ।

ਕਿਸੇ ਦੇ ਲਈ ਬਦਲਾ ਲੈਣਾ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਦ ਕਿ ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਗ਼ਲਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਹੈ। ਸੱਟ, ਖ਼ਾਰ ਅਤੇ ਨਫ਼ਰਤ ਕੈਂਸਰ ਵਰਗੇ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ-ਅੰਦਰ ਖਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਆਦਮੀ ਦੇ ਸੁੱਖ-ਚੈਨ ਅਤੇ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਖੋਹ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਚਿੰਤਾ ਅਤੇ ਤਨਾਅ ਨਾਲ ਭਰ ਦੇਂਦਿਆਂ ਹਨ ਜੋ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਬੀਮਾਰ ਹੋਣ ਦਾ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਵਕਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਬੁਰਿਆਈ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ²³ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਤੋਬਾ ਕਰੇ ਜਾਂ ਨਾ, ਮਾਫ਼ੀ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵ ਜਾਂ ਨਾ ਪਰ ਜੇ ਅਸੀਂ ਉਹਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲੇਗੀ।

‘‘ਅੱਖ ਦੀ ਅੱਖ’’ ਦਾ ਨਿਯਮ ਭਾਵੇਂ ਨਿੱਜੀ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਨੂੰ ਸਹੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਪਰ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨਿਆਂ ਲਈ ਇਕ ਚੰਗੀ ਗਾਈਡਲਾਈਨ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਸਜ਼ਾ ਜੁਰਮ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਵਿਚ ਕਤਲ ਵਰਗੇ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਜੁਰਮਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਮੌਤ ਲਾਜ਼ਮੀ ਦੱਸੀ ਗਈ ਸੀ। ਨਵਾਂ ਨੇਮ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ‘‘ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਖੁਦਾ ਵੱਲੋਂ ਠਹਿਰਾਏ ਗਏ’’ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਖੁਦਾ ਵੱਲੋਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਧਿਕਾਰੀ ‘‘ਐਵੇਂ ਤਲਵਾਰ ਲਾਏ ਹੋਏ ਨਹੀਂ’’; ਅਤੇ ਉਹ ਤਲਵਾਰ ‘‘ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਸੇਵਕ ਹੈ ਭਈ ਕੁਕਰਮੀ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਵੇ’’ (ਰੋਮੀਆਂ 13:1-4)। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਇਸ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਮਸੀਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਉਲਝਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅਖ਼ੀਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਖੁਦਾ ਖੁਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਨਰਕ ਵਿਚ ਨਿਆਂ ਕਰੇਗਾ।

¹ਤੇਰੇ ਵਿਚਲੇ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪਈਆਂ ਸਨ: ਸ਼ਮਾਦਾਨ, ਮੇਜ਼ ਅਤੇ ਧੂਪ ਦੀ ਵੇਦੀ। ਅੱਤ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕੋ ਚੀਜ਼ ਸੀ, ਸਾਖੀ ਦਾ ਸੰਦੂਕ, ਜਿਸ ਦੇ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਾਸਚਿਤ ਦਾ ਸਰਪੋਸ਼ ਸੀ। ਲੇਵੀਆਂ ਦੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਧੂਪ ਦੀ ਵੇਦੀ, ਸਾਖੀ ਦੇ ਸੰਦੂਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਸਚਿਤ ਦੇ ਸਰਪੋਸ਼ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ; ਪਰ ਸ਼ਮਾਦਾਨ ਜਾਂ ਮੇਜ਼ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ²ਆਰ. ਕੇ. ਹੈਰਿਸਨ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਫ਼ਰ ਵਾਲੀ ਘਟਨਾ ‘ਸੰਭਵ ਤੌਰ ਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਤੇਲ ਅਤੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਦੀ ਰੋਟੀ ਬਾਰੇ ਖੁਦਾ ਵੱਲੋਂ ਮੂਸਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਵਾਪਰੀ’ (ਆਰ. ਕੇ. ਹੈਰਿਸਨ, *ਲੇਵੀਆਂ ਦੀ ਪੋਥੀ*, ਦ ਇੰਡੇਲ ਓਲਡ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਕਮੈਂਟਰੀਜ਼ [ਡਾਉਨਰਜ਼ ਗ੍ਰੇਵ, ਇਲਿਨੋਇ: ਇੰਟਰ-ਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈੱਸ, 1980], 220)। ³ਕੂਚ 25:23-30 ਵਿਚ ਮੇਜ਼ ਲਾਉਣ ਬਾਰੇ ਹਦਾਇਤਾਂ ਹਨ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ‘ਹਜ਼ੂਰੀ ਦੀ ਰੋਟੀ’ ਰੱਖੀ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੂਚ 35:13; 39:36; ਅਤੇ ਗਿਣਤੀ 4:7 ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ⁴ਗੋਰਡਨ ਜੇ. ਵੈਨਹਮ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰੋਟੀਆਂ ਐਨੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਮੇਜ਼ ਐਨਾ ਛੋਟਾ ਸੀ ਕਿ ਰੋਟੀ ਨੂੰ ਦੋ ਦੋ ਪਾਲਾਂ ਦੀ ਥਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਾਂ ਬਹੁਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣਾਂ ਵਿਚ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਦੋ ਧਾਕਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। (ਗੋਰਡਨ ਜੇ. ਵੈਨਹਮ, *ਦ ਬੁਕ ਆਫ਼ ਲੇਵੀਆਂ ਦੀ ਪੋਥੀ*, ਦ ਨਿਊ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਕਮੈਂਟਰੀ ਆਫ਼ ਦ ਓਲਡ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ [ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਵਿਲੀਅਮ ਬੀ. ਈਰਡਮੈਂਜ਼ ਪਬਲਿਸ਼ਿੰਗ ਕੰ., 1979], 310; ਵੇਖੋ ਜੋਸੇਫ਼ਸ *ਐਂਟਿਕੁਇਟੀਜ਼* 3.6.6.) ⁵ਜੌਰਜ਼ ਏ. ਐੱਫ਼. ਨਾਈਟ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ਬੁਰਿਆਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਇਹ ਸੱਕ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਕੇ ਕਿ ਖੁਦਾ ਅਸਲ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਸਰਾਏਲ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ ਅਤੇ ‘ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਦੇ ਕੇ ਕਿ ਨੇਮ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਬੜਾ ਬੇਤੁਕਾ ਸੀ’ ਅਤੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖ਼ਾਸ ਲੋਕ ਹੋਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਚੁਣ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਰਹਿ ਸਕੇ, ਖੁਦਾ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕੀਤੀ। (ਜੌਰਜ਼ ਏ. ਐੱਫ਼. ਨਾਈਟ, *ਲੇਵੀਆਂ ਦੀ ਪੋਥੀ*, ਦ ਡੇਅਲੀ ਸਟੱਡੀ ਬਾਈਬਲ [ਫ਼ਿਲਾਡੈਲਫੀਆ: ਵੈਸਟਮਿੰਸਟਰ ਪ੍ਰੈੱਸ, 1981], 148.) ⁶ਤਿਮੋਥੀ ਐੱਮ. ਵਿਲਿਸ, *ਲੇਵੀਆਂ ਦੀ ਪੋਥੀ*, ਅਬਿੰਗਡਨ ਓਲਡ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਕਮੈਂਟਰੀਜ਼ (ਨੈਸ਼ਵਿਲ: ਅਬਿੰਗਡਨ ਪ੍ਰੈੱਸ, 2009), 205. ਹੋਰਨਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ 24:11 ਵਿਚ ‘ਦੁਰਬਚਨ’ ਲਈ ਸ਼ਬਦ *qabab* (ਕਾਬਾਬ) ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਇਕ ਸਾਰ ਸੰਕੇਤ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਹੈ (ਗਿਣਤੀ 22:11, 17; 23:8, 11, 13, 25, 27; 24:10; ਅੱਯੂਬ 3:8; 5:3; ਕਹਾਉਤਾਂ 11:26; 24:24). ⁷ਵੇਖੋ ਲੁਡਵਿਗ ਕੋਹੇਲਰ ਐਂਡ ਵਾਲਟਰ ਬਾਮਗਰਟਨਰ, *ਦ ਹਿਬਰੂ ਐਂਡ ਅਰੈਮਿਕ ਲੈਕਸਿਕਨ ਓਲਡ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ*, ਸਟੱਡੀ ਐਡੀ., ਅਨੁ. ਸੰਪਾ. ਐੱਮ. ਈ. ਜੇ. ਰਿਚਰਡਸਨ (ਬੋਸਟਨ: ਬੈਲ, 2001), 2:1104. ⁸ਵੈਨਹਮ ਨੇ ਕਿਹਾ, ‘ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਰੇਤ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਕਈ ਮਾਮਲੇ ਕਿਵੇਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ। ਉਹ ਖ਼ਾਸ ਹਾਲਾਤ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਜਿਹੜੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਆਂ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਜੱਜਾਂ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਮਾਮਲੇ ਦੁਬਾਰਾ ਆਉਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਜੱਜ ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਦਾ ਇੱਥੇ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਉਹ ਮੂਸਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਖੁਦਾ ਹੈ’ (ਵੈਨਹਮ, 310-11)। ⁹ਦੋ ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੂਸਾ ਲਈ ਖੁਦਾ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਪੁੱਛਣ ਲਈ ਖ਼ਾਸ ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਵੇਖੋ ਗਿਣਤੀ 9:6-14; 27:1-11. ¹⁰ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਵੀ ਇਸੇ ਮਕਸਦ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ (ਉਤਪਤ 6:1, 2; ਗਿਣਤੀ 25:1-9; 1 ਰਾਜਿਆਂ 11:1-13)। ਅਸਲ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਬੇਪਰਤਿਆਂ ਨਾਲ ਆਪੋ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਫ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਮਨਾਹੀ ਸੀ (ਕੂਚ 34:15, 16; ਬਿਵਸਥਾ ਸਾਰ 7:3, 4; ਵੇਖੋ ਅਜ਼ਰਾ 9; 10; ਨਹਮਯਾਰ 9; 10; 13)।

¹¹ਸਲੂਮੀਥ ਅਤੇ ਦਿਬਰੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਈ ਕਾਰਣਾਂ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ

ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਦੇ ਉਜਾੜ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਣ ਦੇ ਇਤਹਾਸ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂਅ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਸੰਭਾਵਨਾ ਘੱਟ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਘਟਨਾ ਨਾਲ ਦਾਨ ਦੇ ਗੋਤਰ ਦੀ ਆਮ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ। ਇਕ ਹੋਰ ਸੰਭਾਵਨਾ ਮੇਰੀ ਡਗਲਸ ਵੱਲੋਂ ਸੁਝਾਈ ਗਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚਲੇ ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਹਨ: ‘‘ਇਕ ਵਾਰ ਇਕ ਆਦਮੀ ਸੀ (ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂਅ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ) ਸਲੂਮੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ-ਬਦਲਾ, ਦਿਬਰੀ ਦਾ ਪੋਤਾ-ਮੁਕੱਦਮਾ, ਦਾਨ ਦੀ ਗੋਤ ਵਿੱਚੋਂ-ਫੈਸਲਾ, ਤੇ ਉਹਨੇ ... ਨਾਮ ਤੇ ਚਿੱਕੜ ਉਛਾਲਿਆ ਅਤੇ ਯਹੋਵਾਹ ਨੇ ਆਖਿਆ ਉਹ ‘ਮਰੇਗਾ, ਉਹਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਂਅ ਤੇ ਚਿੱਕੜ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ ਉਹਨੂੰ ਮੌਤ ਲਈ ਸੁੱਟਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।’’ (ਮੇਰੀ ਡਗਲਸ, *ਲੇਵੀਆਂ ਦੀ ਪੋਥੀ ਐਂਡ ਲਿਟਰੇਚਰ* [ਆਕਸਫੋਰਡ: ਆਕਸਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪ੍ਰੈੱਸ, 1999], 207)।¹²ਸੀ. ਐੱਫ਼. ਕੇਲ ਅਤੇ ਐੱਫ਼. ਡੇਲਿਸ, *ਦ ਪੈਂਟਾਟਿਊਕ*, ਜਿਲਦ 2, ਅਨੁ. ਜੇਮਸ ਮਾਰਟਿਨ, ਬਿਬਲੀਕਲ ਕਮੈਂਟਰੀ ਆਨ ਦ ਓਲਡ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਵਿਲੀਅਮ ਬੀ. ਈਰਡਮੈਂਜ਼ ਪਬਲੀਸ਼ਿੰਗ ਕੰ., 1959), 454. ¹³ਅਰਹਰਡ ਐੱਸ. ਗਰਸਟਨਬਰਗਰ, *ਲੇਵੀਆਂ ਦੀ ਪੋਥੀ: ਏ ਕਮੈਂਟਰੀ*, ਅਨੁਵਾਦ ਡਗਲਸ ਡਬਲਯੂ. ਸਟੋਟ, ਓਲਡ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ (ਲੂਈਸਵਿਲ: ਵੈਸਟਮਿੰਸਟਰ ਜੌਨ ਨੌਕਸ ਪ੍ਰੈੱਸ, 1996), 363-64. ¹⁴ਇੱਥੇ ਵਰਤੇ ਗਏ ਇਬਰਾਨੀ ਸ਼ਬਦ (*nakah*, ਨਾਕਾਹ) ਦਾ ਮੂਲ ਅਰਥ ‘ਸੱਟਾਂ’ ਹੈ। ¹⁵ਪਿਛਲੀ ਆਇਤ ਵਾਂਗ, 24:18 ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋਏ ਸ਼ਬਦ ‘ਨੂ ਮਾਰ ਸੁੱਟੋ’ ਦਾ ਮੂਲ ਅਰਥ ‘ਕੁੱਟਣਾ’ ਹੈ। ¹⁶24:19 ਵਿਚ ‘ਬੱਜ’ ਲਾਉਣਾ ਮੂਲ ਵਿਚ ਉਹਨੂੰ ‘ਦਾਗਦਾਰ ਕਰਨਾ’ ਹੈ। ¹⁷ਰਿਚਰਡ ਐੱਨ. ਸੂਲੇਨ, *ਹੈਂਡਬੁਕ ਆਫ਼ ਬਿਬਲੀਕਲ ਕ੍ਰਿਟਿਸਿਜ਼ਮ*, 2ਜਾ ਸੰਸਕ. (ਅਟਲੈਂਟਾ: ਜੌਨ ਨੌਕਸ ਪ੍ਰੈੱਸ, 1981), 111. ¹⁸ਕਈਆਂ ਦਾ ਰਵੱਈਆ ਲਾਮੇਕ ਵਾਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਖਿਆ, ‘ਮੈਂ ਤਾਂ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜਿਹ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਫੱਟੜ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਕ ਗੱਭਰੂ ਨੂੰ ਜਿਹ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸੱਟ ਮਾਰੀ ਵੱਢ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਕਇਨ ਦਾ ਬਦਲਾ ਸੱਤ ਗੁਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਲਾਮਕ ਦਾ ਸਤਹੱਤਰ ਗੁਣਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ’ (ਉਤਪਤ 4:23, 24; NRSV)। ¹⁹ਮੂਸਾ ਦੀ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਵਚ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਿੱਜੀ ਬਦਲਾ ਕਬੂਲ ਹੈ ਪਰ ਮਸੀਹੀ ਲੋਕ ਉਸ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ। ਜਿਸੂ ਨੇ ਇਸ ਹਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਅ ਕੇ ਆਪ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਨਿੱਜੀ ਬਦਲੇ ਨੂੰ ਲਏ ਜਾਣ ਲਈ ਸਹੀ ਨਈਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ (ਮੱਤੀ 5:38-48)। ²⁰ਕੋਏ ਡੀ. ਰੋਪਰ, *ਕੂਚ*, ਟਰੱਥ ਫਾਰ ਟੂਡੇ ਕਮੈਂਟਰੀ (ਸਰਸੀ, ਆਰਕੈਂਸਾ: ਰਿਸੋਰਸ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ੰਜ, 2008), 356. ਵਿਚ ‘ਅੱਖ ਵੱਟੋ ਅੱਖ’ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਰੋਪਰ, 354-57.

²¹ਗੈਰ-ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਲਈ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦਾ ਲਾਗੂ ਹੋਣਾ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਜਵਾਬ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵੇਰਵਾ ਲੇਵੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਦੁਰਬਚਨ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਪਿਤਾ ਮਿਸਰੀ ਸੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਹਾਲ ਤੋਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਇਸਰਾਏਲੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਜਿਹੜੇ ਇਸਰਾਏਲੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ²²ਜੇਮਸ ਬਰਟਨ ਕੌਫਮੈਨ ਨੇ ਲਿਖਿਆ, ‘‘ਹਜ਼ੂਰੀ ਦੀ ਰੋਟੀ ਦੇ ਇਸ ਹਫ਼ਤਾਵਾਰੀ ਬਦਲਾਅ ਤੋਂ ... ਮਸੀਹ ਦੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮੇਜ਼ ਉੱਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਹਫ਼ਤਾਵਾਰੀ ਭੋਜ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ’’ (ਜੇਮਸ ਬਰਟਨ ਕੌਫਮੈਨ, *ਕਮੈਂਟਰੀ ਆਨ ਲੇਵੀਆਂ ਦੀ ਪੋਥੀ ਐਂਡ ਗਿਣਤੀ* [ਅਥਿਲੇਨ, ਟੈਕਸਸ: ਏ.ਸੀ.ਯੂ. ਪ੍ਰੈੱਸ, 1987], 220)। ²³ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਜੋ ਮੁਆਫ਼ੀ ਦੀ ਲੋੜ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਇਹ ਹਨ: ਮੱਤੀ 6:12-15; ਲੂਕਾ 23:34; ਰਸੂਲਾਂ 7:60; ਅਫ਼ਸੀਆਂ 4:32; ਕੁਲੁੱਸੀਆਂ 3:13.